

Histori Łodzi

W latach 1772 - 1918 państwo polskie podzielone było między Prusy, Rosję i Austrię. W 1815 roku we Wiedniu zostały podjęte decyzje, które do dnia dzisiejszego mają wpływ na losy Łodzi. Kongres Wiedeński postanowił, pozostawić Polskę Środkową pod zaborem cesarstwa rosyjskiego. Obszar ten został nazwany Królestwem Polskim.

Królem był car rosyjski. Na tym obszarze znajdowała się Łódź. Polskiemu rządowi Królestwa Polskiego pozostawiono przez pewien czas relatywną swobodę w podejmowaniu decyzji w sferze finansów i polityki gospodarczej.

Rząd Polski postanowił, aby na terenach tego kraju o przeważającym charakterze rolniczym, stworzyć kilka ośrodków przemysłowych. Łódź należała do wytypowanych miejscowości, tu miało powstać centrum rosyjskiego przemysłu włókienniczego. Ponieważ potrzebni byli więc fachowcy i przedsiębiorcy, którzy potrafiliby stworzyć zakłady przemysłowe i nimi zarządzać. W celu stworzenia dogodnych warunków dla osadnictwa w Łodzi w 1820 roku ustanowiono ustawy emigracyjne. Ustawy emigracyjne uformowały nie tylko bazę dla koegzystencji Polaków, Żydów i Niemców w Łodzi, ale również współistnienie tych trzech grup etnicznych na następne sto lat. Ustawy emigracyjne były dla osób, które chciały pracować w Polsce, atrakcyjną ofertą: otrzymywali one działki budowlane na korzystnych warunkach, bezpłatne drewno budowlane, cegłę po najniższych cenach, pomoc finansową z państwowych funduszy, zwolnienie z podatku na sześć lat oraz zwolnienie ze służby wojskowej.

Osadnicy mieli takie same prawa jak zasiedziała część społeczeństwa, mieli prawo do powrotu w swoje ojczyste strony i wolno im było pielęgnować swoje narodowe tradycje. Ustawy te wykluczały jednak jedną grupę: Żydów. Żydom nie wolno było zamieszkiwać w nowych osiedlach fabrycznych, ani wchodzić w ich posiadanie. W roku 1822 zawieszona zostaje istniejąca od setek lat autonomia gmin żydowskich, zabronione zostają żydowskie bractwa (pogrzebowe, ubezpieczeniowe). Żydzi musieli więc budować swoją egzystencję rzemieślników, kupców i przedsiębiorców, nie tylko nie mając wsparcia ale i mając przeciwko sobie carskich zaborców. Polskie społeczeństwo Królestwa składało się w przeważającej części z chłopów pańszczyźnianych. Nie mogli oni, nawet gdyby chcieli szukać pracy w Łodzi. Począwszy z rokiem 1823 przybywają licznie do Łodzi rzemieślnicy, tkacze i przedsiębiorcy, większość z nich z Prus, Saksonii, Nadrenii, z Czech i Austrii. Niezależnie skąd przybywali nazywano ich „kolonistami”. Kiedy wśród mniejszości mówiło się o „Niemcach”, miało się na myśli również te osoby, które wyemigrowały do Polski z Czech lub Austrii..

W 1820 roku, kiedy wprowadzona została ustawa o osadnictwie, Łódź liczyła 767 mieszkańców, trzy

SPOTKANIE KLASOWE PROJEKT KLASSENTREFFEN

czwarte było Polakami, jedna czwarta Żydami. Po dwudziestu latach, relacja między tymi trzema grupami etnicznymi bardzo się zmieniła: w 1839 roku mieszkało w Łodzi 78% Niemców, 13% Polaków i 9% Żydów. Te trzy grupy etniczne mieszkały na obszarze państwa polskiego pod zaborem rosyjskim. Osadnicy z zagranicy byli faworyzowani, żydowskie społeczeństwo było wykluczane, a interesy Polaków nie były uwzględniane. Rosyjskie władze sprzyjały zwiększaniu różnic między tymi trzema grupami etnicznymi, aby móc bez zakłóceń rozwijać swoją hegemonię. Dopiero w latach sześćdziesiątych roku 1800 zmienia się relacja pomiędzy tymi trzema grupami. Polscy Żydzi emancypują się, a polscy chłopcy wyzwalamy się z pańszczyzny. Teraz żydowskie i polskie rodziny z okolicy i z innych guberni mogą osiedlać się w Łodzi. W 1897 roku Łódź ma 314.000 mieszkańców: 46% Polaków, 29 % Żydów und 21% Niemców. Językiem urzędowym i nauczania jest rosyjski. Mniejszości starają się zachować język ojczysty, w szkołach prywatnych, działających częściowo w konspiracji.

Kontakty wewnątrz grup etnicznych w XIX wieku

Żadna z tych trzech grup nie była homogeniczna. Wewnątrz każdej z tych grup istniały silne ekonomiczne, polityczne i religijne różnice, jak również te które wyniknęły z warunków geograficznych.

Kontakty zawodowe, sąsiedzkie i społeczne częste były między Polakami a Niemcami. Nierzadko zawierane są również związki małżeńskie. Kontakty między chrześcijanami a żydami polegają na ogół na sprawach zawodowych (handel, rzemiosło, transport). Zawodowe organizacje były na ogół osobne.. Chrześcijańskie organizacje rzemieślnicze w Łodzi nie chciały przyjmować Żydów w swoje szeregi np. cechy tkaczy Organizacje charytatywne działały równolegle jako żydowskie i chrześcijańskie stowarzyszenia pomocowe.

Wpływowi wielcy przemysłowcy i kupcy wywodzący się z trzech grup etnicznych reprezentowali poszczególne kultury i naśladowali wzorce dyplomatyczne. Społeczne struktury w niższych niemieszczańskich warstwach społecznych kształtowały się zgodnie z kulturalnymi granicami.

Pod koniec XIX wieku pewien Żyd warszawski napisał o Łodzi „Przyjazne stosunki które gdzie indziej mają miejsce między żydami a chrześcijanami, są tu prawie nieznanne. Przedstawiciele tych obu religii żyją utrzymują duży dystans, nie znają się wzajemnie i nie szanują”

SPOTKANIE KLASOWE PROJEKT KLASSENTREFFEN

1918 do 1933

Dopiero w roku 1914 większość mieszkańców Łodzi stanowią Polacy.

W 1918 roku Polacy wywalczają swoją Republikę. Teraz mieszkają w Łodzi dwie mniejszości Żydzi i Niemcy, w opozycji do polskiego społeczeństwa, które rządzi we własnym domu. Traktat Wersalski zawiera akt o ochronie mniejszości narodowych, który Polacy uważają za haniebny. Liga Narodów czuwa nad przestrzeganiem postanowień traktatu, sprawa mniejszości nie jest więc ujęta w konstytucji. Polski rząd usiłuje polonizować mniejszości w następnych latach.

1919 wprowadzony zostaje po raz pierwszy obowiązek szkolny i Łódź jest pierwszym miastem w byłym Królestwie Polskim, które już w roku szkolnym 1919/20 go zrealizowało. Językiem urzędowym i językiem nauczania jest polski.

Właśnie w latach dwudziestych urodziły się kobiety, które do roku 1939 chodziły do łódzkich szkół. Te kobiety dorastają w czasach ukształtowanych przez kryzys gospodarczy, drożyzna, bieda, bezrobocie są na porządku dziennym jak również polityczny radykalizm i autorytatywny kurs rządu Piłsudskiego.

Wewnątrz etniczne kontakty na początku XX wieku.

W czasach kryzysu pomoc potrzebującym świadczyli nie tylko przedstawiciele przedsiębiorców i inteligencji.

1905 dochodzi w Łodzi do strajku generalnego i powstania zbrojnego. Po raz pierwszy walczą Polacy Żydzi i Niemcy po jednej stronie. W powstaniu śmierć ponosi połowa Żydów, prawie tyle samo katolików, reszta poległych była protestantami. Podczas Pierwszej Wojny Światowej powstaje główna komisja obywatelska, która powołuje różne socjalne placówki. Pewien świadek naoczny powiedział: „Ogarnął nas nieznanym dotąd duch braterstwa i solidarności. Po raz pierwszy zrozumieliśmy, że Łódź jest naszym miastem, i że mamy obowiązek się o nią troszczyć...“.

1933

Krótko po przejęciu władzy przez nazistów w Niemczech zaczęły się prześladowania Żydów z polskim obywatelstwem. Zaskutkowało to silnymi protestami żydowskiego społeczeństwa w Łodzi i innych polskich miastach i wsiach, gdzie mieszkali Żydzi. Żydowska społeczność organizuje bojkot importu niemieckich towarów do Polski. Rząd Polski popiera ten bojkot. W kwietniu 1933 ma w Łodzi miejsce

SPOTKANIE KLASOWE PROJEKT KLASSENTREFFEN

duża demonstracja przeciw nazistowskim Niemcom. Po tej demonstracji dochodzi do ekscesów, w wyniku których zostają znacznie zniszczone niemieckie obiekty. Ekscesy te służą proniemiecko nastawionym Łodzianom do 1939 roku jako argument, że koegzystencja z Żydami jest niemożliwa. W roku 1933 zaczynają się rozpadać, układy między Niemcami z jednej strony a Polakami i Żydami z drugiej strony

1939 bis 1945

We wrześniu 1939 Polska traci zachodnie tereny na korzyść nazistowskich Niemiec a wschodnie na korzyść Związku Radzieckiego 9 września 1939 niemiecka armia wkracza do Łodzi. Mniejszość niemiecka należy teraz do panującej siły, a polskie i żydowskie społeczeństwo traci polityczną władzę. Niemieccy naziści nadają Łodzi nazwę: Litzmannstadt. W listopadzie 1939 Łódź zostaje przyłączona do Kraju Warty. Kraj Warty stał się centralnym miejscem mordu na Żydach. Tutaj wdzierano się we wszystkie dziedziny życia żydowskiego społeczeństwa szybciej i bardziej radykalnie niż miało to miejsce w Niemczech. Już w wrześniu i październiku dochodzi do licznych przejawów terroru wobec Żydów i Polaków: polska inteligencja, urzędnicy, politycy i przywódcy związków spółdzielczych zostali jeszcze późną jesienią wykluczeni ze swoich funkcji i zamordowani. Polskie archiwa i biblioteki są konfiskowane, nastąpił rozdział kościoła niemieckiego i polskiego, polska prasa została całkowicie zniszczona. W grudniu 1939 zamknięto wszystkie polskie i żydowskie szkoły. Językiem urzędowym i językiem życia publicznego stał się niemiecki. Żydowskie społeczeństwo zostaje zamknięte w Getcie Litzmannstadt, pierwszym getcie Europy Wschodniej. W Getcie uwięziono 200.000 polskich Żydów (z tego 120.000 z Łodzi), 20.000 żydowskich dzieci, kobiet i mężczyzn a Niemiec, Austrii i Czechosłowacji. 5.000 Romów i Sinti z Burgenlandu (jesień 1941).

Zastępca zarządcy getta, Josef Hämmerle, pochodzi z Lustenau w Vorarlberg. Kierownik wydziału finansów getta, Walter Genewein, pochodzi Saalfelden.

Getto staje się ważną jednostką produkcyjną dla niemieckiej armii i prywatnych firm. Żydówka z Berlina, która pracowała w getcie jako kapeluszniczka, relacjonuje: „Zlecenia dla resortu kapeluszniczego dla getta łódzkiego pochodziły głównie z Wiednia.“. 1942 rozpoczynają się masowe deportacje z getta do obozów zagłady. Najpierw zamordowano ponad 100.000 osób w obozie zagłady w Kulmhof / Chelmno . Kulmhof / Chelmno jest oddalone od Łodzi tylko o 50 Kilometrów. Ludzi zabija się w ciężarówkach, do których doprowadza się gaz. Na początku oddział specjalny SS-Sonderkommando Lange przeprowadza akcje mordowania. W tym oddziale jest również dwóch Wiedeńczyków. Nie wielu przeżyło getto Litzmannstadt.

SPOTKANIE KLASOWE PROJEKT KLASSENTREFFEN

1939 Łódź liczyła 680.000 mieszkańców(388.000 Polaków, 230.000 Żydów, 60.000 Niemców). Kiedy w styczniu 1945 Łódź została wyzwolona, mieszkało tu jeszcze 240.000 osób. 315.000 Łodzian zostało zamordowane, 117.000 wywieziono. 1945 większość Niemców uciekła, z żydowskiej społeczności Łodzi przeżyła tylko garstka osób.

W grudniu 1945 mieszkało w Łodzi już znów 500.000 osób. 60% tych osób, nie mieszkało w w Łodzi w roku 1939. Po raz pierwszy od 125 lat w roku 1945 Łódź jest miastem, którym mieszkają prawie sami Polacy.